Raymond R. Hausoul, 'De wereldberoemde diaken.' *Bode* 149.10 (dec. 2006): 13-15.

De wereld-beroemde diaken

Wie hield de langste rede in het boek Handelingen? 'Paulus' of 'Petrus' zullen sommigen antwoorden. Toch is dit onjuist. De langste toespraak in het boek Handelingen is afkomstig van de eerste christelijke martelaar: Stefanus. Voor Lucas is het betoog van Stefanus zo van belang dat hij er de meeste plaats voor vrijmaakt. Opvallend is het dat veel uitleggers maar weinig stilstaan bij deze woorden. Meestal wordt er in Bijbelverklaringen volstaan met enkele verwijzingen naar het Oude Testament. In dit artikel willen we uitgebreid stilstaan bij de langste toespraak van het boek Handelingen.

Stefanus de dienaar

Nadat Lucas in het boek Handelingen geschreven heeft over de instelling van de zeven dienaren (of 'diakenen', Hd6), richt hij zijn volledige aandacht op twee van hen. Beiden, Stefanus en Filippus, worden op de voorgrond geplaatst. Ze zijn door hun geschiedenis bekend geworden als 'Stefanus de martelaar' en 'Filippus de evangelist' (Hd21:8).

Stefanus wordt daarbij voorop geplaatst en neemt ten opzichte van Filippus een veel langer stuk tekst in beslag. Zelf denk ik dat dit ligt aan het feit dat Lucas meteen door de rede van Stefanus aan zijn lezers het christelijke geloof wil duidelijk maken en verdedigen vanuit de oudtestamentische achtergrond. Hij toont dat de discipelen van Jezus in Gods

>>

plan wandelden, terwijl de ongelovige Joden zich hadden vastgeklampt aan hun eigen ideologieën over God, en God onder die gedachten hadden geplaatst. Stefanus toont echter opnieuw Gods heerlijkheid over de gelovigen en begint en eindigt dan ook daarmee (Hd7:2,55).
Stefanus is de man vol geloof, genade en kracht en tjokvol Geest (Hd6:5; 7:8). Hij is trouwens niet alleen de eerste martelaar, maar ook de eerste die genoemd wordt, buiten de Twaalf, door wie God tekenen en wonderen zal doen (vgl. Hd2:43; 5:12).
Ondanks zijn pionierschap blijft hij echter nederig en respectvol tegenover zijn tegenstanders. Zijn volksgenoten spreekt hij tijdens zijn verdedigingsrede aan met de aanhef 'broeders', en zelfs het Sanhedrin wordt door hem met respect aangesproken met het erewoord 'vaders'. Stefanus wil zich niet losmaken van zijn Joodse achtergrond, zoals hem werd verweten (Hd6:11-14). Hij heeft het juist op zijn hart om zijn landgenoten te overtuigen van Gods wonderen en de rijkdom van de Messias.

De heerlijkheid van Gods Woning en Thora

Onmogelijk was het voor Stefanus' tegenstanders om de wijsheid waarmee Stefanus sprak te weerleggen (Hd6:10). Zelfs de briljante jonge Saulus, ons later bekend als Paulus, was machteloos tegenover Stefanus' woorden. Ze stonden schaakmat. Maar capitulatie was een onbekend woord voor deze mensen, en daarom kozen ze ervoor om andere machtsmiddelen te gebruiken om Stefanus tot zwijgen te brengen. Als laatste troef schoven ze daarom mannen naar voren die een vals getuigenis aflegden van Stefanus' boodschap. Hij lastert tegen Mozes! Hij treedt Gods wet met voeten en beledigt Diens heilige tempel (vs11,13).
Voor de Joden was de tempel Gods heilige woning en de Thora was Gods eeuwige wil. Godslasterend was het daarom te spreken over een Messias die Gods tempel en Thora zou afbreken. Geen enkele discipel had echter ooit verkondigd dat de Messias Gods tempel en Thora teniet zou doen. Hun boodschap bestond juist uit het tegendeel: de Messias zou ervoor zorgen dat Gods woning en Thora verheerlijkt zouden worden op aarde, beide zouden door de Messias hun volledige vervulling krijgen (Mt5:17; 12:6). Net zoals de Heer Jezus zelf spraken ook de discipelen vanuit deze goddelijke openbaring die hun door de Geest Gods was geschonken (Mt10:20; Hd5:13; 6:10).
Op deze wijze verkondigde Stefanus op een briljante manier de prachtige boodschap die hij misschien zelf van Christus gehoord had. Maar op dezelfde wijze als bij de Heer Jezus Christus zouden ook zijn uitspraken slechts voor de helft weergegeven en negatief verdraaid worden.
Daarnaast zou ironischerwijze dezelfde beschuldiging die Stefanus hier krijgt, later worden gebruikt tegen de nog niets vermoedende Saulus die er hier alleen maar bij staat (Hd6:11-14; 21:20v.,28; 24:7; 25:8).

Leren van Mozes

Stefanus staat terecht. Alle ogen zijn op hem gericht en hij richt zich tot zijn tegenstanders. In zijn toespraak gebruikt Stefanus de geschiedenis van zes beroemde Joodse personen uit het Oude Testament. Hij doet dat niet omdat zijn toehoorders deze verhalen nog niet kenden, maar om hen terug te laten kijken op de levenswandel van hun voorvaderen. Zo spreekt hij over Abraham, Jozef, Mozes, Jozua, David en Salomo. Waarbij de eerste vijf als overeenkomst hebben dat God wel met zijn volk is, maar nog niet in de zichtbare tempel te Jeruzalem woont. De laatste persoon, Salomo, waarbij dit wel het geval is, moet echter ook toegeven dat God groter is dan onze aardse gebouwen (1Kn8:27; Js66:1-2). Iets wat later opnieuw door de profeet zal worden bevestigd (Hd7:44-50).
Opvallend is verder dat zowel Jozef, Mozes en David in het prille begin verworpen worden door hun volksgenoten. Jozef werd uit naijver door de aartsvaders naar Egypte verkocht (vs9); Mozes werd verweten dat hij hoogmoedig was en zich rechter over het Joodse volk wilde maken (vs27); en David werd niet geaccepteerd, maar vervolgd door Saul. Net zoals zij alle drie verworpen werden, werden ze echter ook later bij een nieuwe ontmoeting verhoogd (vs13).

Stefanus had overeenkomsten met Mozes zoals ook de Heer Jezus deze met Mozes had.

Over Mozes spreekt Stefanus het meest. Reden hiervoor was misschien dat hij beschuldigd werd van het verachten van Mozes. Juist door het voorbeeld van Mozes kon Stefanus echter ook verduidelijking geven over de manier waarop het volk was omgegaan met de Heer Jezus. Van beiden kon gezegd worden: 'Hier is de redder en bevrijder van Israël!' Toch heeft het volk in beide gevallen dit niet willen erkennen. Integendeel – het volk vroeg zelfs wie het mandaat had gegeven tot hen te komen (Ex2:14; Mt21:23). Door deze blindheid werd zowel Mozes als Christus verworpen (Ex2:15; Jh19:15). Door het volk opnieuw te wijzen op de feiten, reageert Stefanus meteen op de aanklacht van het volk als hij het voorbeeld van

Mozes noemt. Het is als het ware alsof hij hiermee wil zeggen: 'Jullie beschuldigen mij door te zeggen dat ik Mozes veracht, maar hebben jullie je eigen geschiedenis wel al eens goed onder de loep genomen?' De Joden moesten het weten. Mozes had immers zelf uitdrukkelijk aan het einde van zijn leven aan het volk verkondigd dat God een Profeet zoals hij zou laten opstaan in Israël (vs37).
Stefanus had overeenkomsten met Mozes zoals ook de Heer Jezus deze met Mozes had. Net zoals Stefanus straalde als Mozes (Hd6:15), waren er immers ook, zoals we zagen, heel wat parallellen tussen Christus en Mozes. En niet alleen tussen Mozes en de Heer Jezus, maar ook tussen de Heer Jezus en Stefanus. In alle drie was er iets gemeenschappelijks te ontdekken. In Mozes iets van Christus, in Christus iets van Mozes en in Stefanus iets van Mozes en uiteraard iets van Christus. Het is al dikwijls opgemerkt dat ondanks het feit dat Stefanus nergens in deze toespraak direct spreekt over Jezus Christus, hij wel indirect de hele tijd 'Christus predikt'.

Zoals zijn Meester

Net zoals de Heer Jezus tijdens zijn eerste toespraak in de synagoge van Nazaret zijn toehoorders eraan herinnert dat een profeet niet wordt geaccepteerd in zijn eigen land (Lc4:24), herinnert Stefanus zijn toehoorders precies aan hetzelfde probleem (Hd7:51). En zoals de Heer Jezus bijna van de rots wordt geworpen (Lc4:29) wordt Stefanus hier daadwerkelijk met rotsblokken gestenigd. Op die manier vloeit het bloed van de eerste christelijke martelaar op de aarde. Deze gebeurtenis is zo indrukwekkend dat we zelfs lezen dat Stefanus 'de Mensenzoon ziet staan aan de rechterhand van God' (Hd7:56). De Mensenzoon verwijst daarbij uiteraard naar de Heer Jezus (vs55). Stefanus is de enige nieuwtestamentische gelovige die deze term gebruikt buiten de evangeliën. Alleen de Heer Jezus had deze term voor zichzelf gebruikt in de evangeliën. Dat gebeurde zelfs kort voordat Hij terechtstond voor het Sanhedrin (Mc14:62; Lc22:69). Stefanus betuigt daarom hier opnieuw voor het Sanhedrin dat deze belijdenis die enkele weken geleden uitgesproken was, waar was. Jezus was de Mensenzoon die gelijk stond met de Messias in Dn7:13-14.
Niet alleen dit woordgebruik is opvallend; ook het feit dat Christus aan de rechterzijde van God staat, springt duidelijk naar voren, waar we gewoonlijk lezen dat Christus zit (vgl. Lc20:42; 22:69; Hd2:34). Uitleggers hebben erover gespeculeerd wat de betekenis van dit 'staan' zou zijn. Het beste kunnen we deze handeling opvatten als een teken van bijstand voor Stefanus. Of aan het pleiten van Christus voor de gelovigen. Zoals Stefanus Christus belijdt voor de mensen, belijdt Christus zijn dienstknecht voor God.

Zoals Stefanus Christus belijdt voor de mensen, belijdt Christus zijn dienstknecht voor God.

Opvallend zijn ook de vele parallellen die Lucas tussen Christus en Stefanus laat zien. Evenals de Heer Jezus aan het kruis stierf met de woorden 'Ontvang mijn geest' (Lc23:46), stierf ook Stefanus met deze woorden op zijn lippen. De laatste woorden die Stefanus uitspreekt op zijn knieën: 'Heer, vergeef hun wat zij doen', zijn de eerste woorden die de Heer Jezus volgens Lucas aan het kruis uitspreekt (Lc23:34). En net zoals bij Christus waren er ook bij Stefanus valse beschuldigers aanwezig. De discipel is een reflectie van zijn Meester. Volgelingen van Jezus sterven als Jezus.
Het enige verschil tussen beide personen is dat de Heer Jezus zijn gebed tot de Vader richt, terwijl Stefanus zijn gebed tot Jezus richt en Hem 'Heer' noemt (de titel die de LXX voor Jahweh gebruikt), waardoor Jezus Christus op hetzelfde niveau als Jahweh wordt gebracht.
Toch bleef het hart van het volk bevroren. De massa riep luid en stopte de oren dicht. De getuigen trokken hun overklederen uit om meer bewegingsvrijheid te hebben en stenigden Stefanus.
Saulus stond daarbij op afstand te kijken – een ervaring die hem levenslang zou bijblijven (Hd22:20). Omdat de Joden niet het recht van de Romeinse bezetters hadden ontvangen om de doodstraf uit te voeren, was deze steniging het resultaat van een 'volksopstand'. Keurig hield het volk zich daarbij aan Mozes en de zogenaamde mondelinge overleveringen van hun vaderen. Precies volgens de richtlijnen die daarvoor waren opgesteld, werd de steniging buiten de stad voltooid (Nm15:35; Lc4:29).
De dood van de eerste martelaar was een feit. Maar ook de overwinning van Christus was een feit! Stefanus' rede eindigde niet in een diep dal, maar met een hoogtepunt; een climax. Zijn gebed was niet gericht tot God in het algemeen, maar tot God de Zoon: 'Heer Jezus!' Op die wijze stierf de rechtvaardige met de woorden van zijn Heer op zijn lippen en in zijn hart. ■